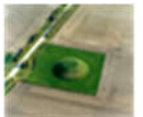

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Westenschap
T.a.v. mevrouw Gunay Uslu, staatssecretaris
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Vestigia BV
Spoorstraat 5
3811 MN Amersfoort

ons kenmerk : V22-37224/ WH
uw kenmerk : n.v.t.
Betreft : Consultatie "Wijziging Besluit Erfgoedwet archeologie"

Amersfoort, 28 januari 2022

Geachte mevrouw Uslu, mevrouw de staatssecretaris,

De directie van Vestigia is vanuit een aantal partijen binnen ons netwerk attent gemaakt op de openstelling van de internetconsultatie van het wijzigingsbesluit erfgoedwet archeologie. Voordat wij inhoudelijk op de drie wijzigingen ingaan, valt ons allereerst op dat de keuze voor het moment van deze consultatie in de periode rond Kerst en Nieuwjaar nogal kort en uiterst ongelukkig valt. Het wekt de indruk dat het Ministerie niet geïnteresseerd is om wel overwogen reacties binnen te halen. Dat wordt nog eens onderstreept door de incorrecte mededeling dat de wijzigingen zijn opgesteld in samenspraak met vele betrokkenen. Echter, noch onze brancheorganisatie de VOiA, noch de NVAO zijn bij de voorbereiding van deze wetswijziging betrokken geweest. Hetzelfde geldt - na enig navraag - voor vele andere (koepel)organisaties en instellingen binnen de Nederlandse Archeologie.

Een laatste algemene punt van kritiek betreft het internationale kader waarin de voorgestelde wijzigingen zich afspelen. In de Nota van Toelichting ontbreekt elke verwijzing naar hoe dit soort zaken in andere (Europese) landen zijn geregeld. Het zou de Nederlandse overheid sieren indien bij een onderwerp als dit - we spreken bij archeologie en erfgoed toch graag over universele waarden - nauwkeurig gekeken werd hoe in andere landen met de zorg rond vliegtuig- en scheepswrakken wordt omgegaan en welke kwaliteits- en zorgvuldigheidseisen daarbij gelden. Voor een belangrijk deel betreft het immers ook hun(!) erfgoed. Het consulteren van de *European Association of Archaeologists (EAA)* lijkt ons in deze een minimale eerste stap. Navraag bij deze organisatie leerde dat ook dit niet is gebeurd.

Hieronder gaan wij puntsgewijs in op de drie voorgestelde voorwaardelijke uitzonderingen op het opgravingsverbod (en daarmee de certificeringsplicht):

1. De verruiming van de mogelijkheden voor vrijwilligers in de onderwaterarcheologie;
2. Het veranderen van de procedure voor het verkrijgen van een opgravingscertificaat;
3. Het voortzetten en legaliseren van het doen van opgravingen zonder certificaat door het Ministerie van Defensie.

Ad 1. Archeologische instellingen (waaronder professionele bedrijven) en andere partijen die van het werkveld gebruik maken als opdrachtgever, bevoegde overheid of eigenaar van het vondstmateriaal zijn middels de BRL 4000 gehouden aan de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA). Binnen deze kwaliteitsborgingssystematiek bestaat van begin af aan de mogelijkheid dat vrijwilligers en organisaties van vrijwilligers archeologische werkzaamheden uitvoeren onder supervisie van een certificaathouder. Door dit los te laten – het voorstel kan niet anders worden uitgelegd – is er geen enkele controle meer mogelijk op de onderzoekskwaliteit van en door vrijwilligers, anders dan achteraf, wanneer de schade aan het erfgoed al is toegegaan.

Dat de archeologie onderwater een knelpunt vormt binnen de Nederlandse erfgoedzorg behoeft geen betoog. Dat meer inzet daarop nodig is, ook niet. Dat de oplossing gevonden kan worden in het versoepelen of bijna geheel laten varen van de regels, is het paard achter de wagen spannen. Indien de (Rijks)overheid haar zorgtaken op het genoemde gebied gewoon nakomt, dan kan met de juiste stimulering en investeringen binnen bestaande kwaliteitskaders de gezochte capaciteit gemakkelijk gevonden worden. De wet hoeft daarvoor niet gewijzigd, en marktwerking, waaraan in de Nota van Toelichting wordt gerefereerd, niet nog verder verstoord. Als gecertificeerd onderzoeksbureau op het gebied van de onderwaterarcheologie zien wij ons als belanghebbende bedreigd in ons voortbestaan. Momenteel is in een groot deel van de Nederlandse waterbodems planologisch niet of slecht beschermd. Het wijzigingsvoorstel zal erin resulteren dat een groot deel van de (deels onbekende) werkvoorraad maritiem erfgoed binnen Nederlandse gemeenten door vrijwilligers onderzocht mag en zal gaan worden. Dat is niet alleen een ernstige ondergraving van de marktwerking, maar tevens in strijd met de uitgangspunten van de Erfgoedwet en het Verdrag van Valletta, bijvoorbeeld omdat de wetenschappelijke output (disseminatie) van deze onderzoeken niet langer is geborgd. In de Nota van Toelichting wordt gesteld dat gekeken is naar alternatieven, maar dat het opgravingsverbod blijkbaar teveel belemmerend werkt. Wij vragen ons af welke concrete en praktische initiatieven nu werkelijk op dit specifieke gebied zijn

ondernomen en uitgewerkt? Ook zou het wijzigingsvoorstel zijn getoetst aan het UNESCO verdrag op de onderwaterarcheologie uit 2001 en dan met name in relatie tot de artikelen 22 en 23. In de Nota van Toelichting worden de daarin opgenomen eisen van professionele leiding en afdoende toezicht geschrapt onder het argument van proportionaliteit. De toestemming vooraf door de RCE wordt voldoende geacht, alsof alle belangwekkende archeologische, en zeker die onderwater, ontdekkingen kunnen worden voorspeld. Gemeenten in wiens waterbodem deze onderzoeken veelal plaatsvinden worden buitenspel gezet, juist op een moment dat ze, na lang aandringen vanuit het Rijk, begonnen zijn zich te bekommeren om hun eigen erfgoed onderwater. Wederom lijkt Nederland een eigen uitleg te geven aan internationale verdragen en ontbreekt een gedegen vergelijking met de landen om ons heen.

Het risico bestaat vervolgens dat vondsten onttrokken raken aan het blikveld van publiek en wetenschap. De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) is nu juist bedoeld om dit soort schade te beheersen. Door een deel van het Nederlandse archeologische erfgoed hier buiten te gaan plaatsen wordt de deur opengezet - een ernstig precedent gecreëerd - naar het geleidelijk uitkleden van de kwaliteitsborging. Naar onze overtuiging is meer en betere inzet van vrijwilligers in de onderwaterarcheologie juist wel zeer goed mogelijk binnen de bestaande kaders van de Erfgoedwet en KNA, mits de spelregels daarvoor nog eens goed onder de loep worden genomen en de overheid zelf stappen zet om verenigingen van beoefenaars, archeologische bedrijven en overheden op een praktische manier bij elkaar te brengen. Dit biedt ons inziens op den duur meer en betere garanties dat wordt voldaan aan een goede voorbereiding, documentatie-eisen, en de rapportage - en deponeringsplicht, dan een enkele toets door de RCE. In tegenstelling tot wat op het eerste gezicht lijkt, zal het (blijven) werken binnen de KNA juist zowel voor de RCE als voor gemeentelijke overheden uiteindelijk een positief effect hebben op de regeldruk. Voor de wijziging valt dit nog maar te bezien.

Ad 2. Noch de noodzaak, noch de toegevoegde waarde van het wijzigingsvoorstel rond de procedure voor het verkrijgen van een opgravingscertificaat wordt in de Nota van Toelichting onderbouwd. Nergens is ons inziens gebleken dat de bestaande procedure partijen belemmerd bij het toetreden tot de opgravingsmarkt. Het wijzigingsbesluit is volstrekt overbodig. De manier waarop een opgravingscertificaat verkregen kan worden, is al geregeld in de BRL 4000 in de vorm van het Certificaat onder Voorbehoud. Het wijzigingsbesluit zoals geformuleerd en de Nota van Toelichting daarop verklaart niet volstaat. De wijziging creëert alleen maar meer onduidelijkheid over wie wel of niet mag opgraven en zet de deur open voor partijen die bijvoorbeeld incidenteel of projectgebonden de kwaliteitseisen willen omzeilen. Daarbij ontstaat een extra risico dat een partij die

start met het proces tot certificering, maar dit na uitvoering van de veldwerkfase staakt, de vondsten en opgravingsgegevens verloren laat gaan. Het wijzigingsbesluit gaat in die zin geheel voorbij aan het uitgangspunt dat archeologische opgravingen nu eenmaal een onomkeerbaar proces vormen, dat niet nog eens keer kan worden overgedaan. Daarbij lijkt ons de voorgestelde procedure ook nog eens nauwelijks te handhaven, want in een duidelijk toezichtregime is niet voorzien, m.a.w. wie ruimt de scherven op als de rol van de CI is uitgespeeld?

Ad 3. Allereerst is in de Nota van Toelichting sprake van een storende verwarring. Het kwalificeren van alle vliegtuigbergingen door de Minister van Defensie als opgravingen zoals bedoeld in artikel 5.1 van de Erfgoedwet, is natuurlijk onjuist. Het gaat natuurlijk alleen om die bergingen, waar het gaat om historische resten of een historische gebeurtenis bijvoorbeeld uit de Tweede Wereldoorlog. Alleen dan is er sprake van (inter)nationaal erfgoed, en dient ook de Erfgoedwet hierop van toepassing te zijn.

Dat bij juist dit soort bergingen (dan dienen we te spreken van opgravingen) ook andere aspecten, zoals munitieveilgheid en de berging en identificatie van gevallen militairen, een groot belang vormen en Defensie daarom betrokken moet zijn en blijven, staat ook buiten kijf. De conclusie - zie Nota van Toelichting - dat archeologie daarom niet voorop staat, maar wel moet worden meegewogen, is onjuist en gaat voorbij aan hoe archeologen en hun kwaliteitsprotocollen nu juist zijn ingesteld op het werken binnen andere condities en het samenbrengen van meerdere belangen. Defensiepersoneel is zeer bekwaam op het gebied van bergen van vliegtuigwrakken, de hierbij behorende menselijke resten en/of explosieven en gevaarlijke stoffen. Een berging is echter geen archeologische opgraving, gericht op het beantwoorden van historische vragen en het vastleggen van alle relevante informatie met behulp van archeologische methoden en technieken. Tenslotte wordt in het wijzigingsbesluit ook nog eens voorbijgegaan aan het feit dat onder of naast het te bergen object ook archeologische fenomenen aanwezig kunnen zijn die niet aan de Tweede Wereldoorlog gerelateerd zijn en die buiten de expertise van het defensiepersoneel vallen en daardoor niet worden herkend.

Door de voorgestelde vrijstelling blijft de ongewenste situatie bestaan dat geen enkele controle wordt uitgeoefend op de archeologische kwaliteit van de berging zelf, de documentatie, de historische context en wat er met de aangetroffen resten dient te gebeuren. Het bergingsrapport kan nu eenmaal geenszins als borging van de archeologische informatie worden gezien. In feite is de voorgestelde wijziging niets anders dan de legalisering van de bestaande, historisch zo gegroeide afspraken tussen het Ministerie van de Defensie en het Ministerie van OCenW. Beide ministeries gaan

daarbij volstrekt voorbij aan de veranderingen die in de afgelopen 50 jaar zijn opgetreden in zowel de appreciatie en waardering als erfgoed van deze objecten bij publiek, nabestaanden en andere direct betrokkenen, als in de juridische definiëring als “monumenten”. Wat 50 jaar geleden wellicht nog een verdedigbare werkafpraak mag zijn geweest, is tegenwoordig vanuit verschillende perspectieven achterhaald. De huidige manier van werken - of daarbij nu wel of niet het protocol *vliegtuigbergingen en archeologie* wordt geraadpleegd - wekt, en zeker niet alleen bij archeologen, veel vragen en kritiek op. De Rijksoverheid veronachtzaamt zodoende de eigen voorbeeldfunctie en vergeet hoe hiernaar wordt gekeken zowel vanuit de wetenschap als in internationaal verband. Ook bij defensie zal men zich moeten realiseren dat de huidige manier van werken niet meer van deze tijd is.

Deze wijziging is bovendien overbodig. Waarom kan het defensiepersoneel dat betrokken is bij dit soort bergingen niet bijgeschoold worden, en de betreffende afdelingen zich laten certificeren onder BRL 4000, of wordt samenwerking met een gecertificeerde partij verplicht gesteld? Waarom zijn of worden archeologische partijen niet structureel ingeschakeld bij het meerjarenprogramma vliegtuigbergingen. De bestaande *Handreiking Samenloop Archeologie en Explosievenopsporing van de SIKB* is tenslotte een mooi startpunt voor een toekomstige samenwerking tussen archeologische partijen, explosieven opsporingsbedrijven en defensie en laat in de basis al zien dat deze uitstekend kan werken als alternatief voor hetgeen u nu als uitzondering voorstelt. De beoogde vrijstelling ondergraaft daarnaast ook nog eens de positie van gemeenten als bevoegd gezag en van de provincie als eigenaar van alle archeologische roerende zaken, die in de ondergrond aangetroffen worden.

Dit helaas lange betoog samenvattend is onze oproep aan u met betrekking tot de drie voorgestelde wijzigingen:

Niet doen, want:

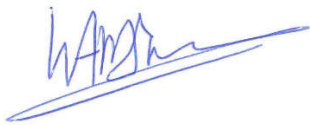
1. Onnodig, de huidige regelgeving voldoet mits nageleefd door de Rijksoverheid zelf,
2. Nodeloos verwarrend en complicerend,
3. Gevaarlijk vanwege de precedentwerking,
4. Leidt tot gezichtsverlies in internationaal verband,
5. Het zijn niet de regels die niet voldoen, maar de uitvoering ervan,
6. Dit soort extra regels en uitzonderingen vermindert de bestuurslast zeker niet, integendeel.

Vanuit Vestigia zijn wij natuurlijk graag bereid een en ander toe te lichten en mee te denken over alternatieven die wel kunnen bijdragen aan het oplossen van geschetste

problematiek. Overigens, er bestaan andere knelpunten binnen de Nederlandse archeologische monumentenzorg die ons inziens een veel grotere aandacht van het departement behoeven.

Namens Vestigia Archeologie & Cultuurhistorie

Hoogachtend,

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'W. Hessing & J. Flamman', with a long horizontal stroke underneath.

Wilfried Hessing & Jeroen Flamman (Directie)
Vestigia BV *Archeologie & Cultuurhistorie*

CC:

- Vaste Kamercommissie voor Cultuur
- Raad voor Cultuur
- CCvD Archeologie
- VOiA